

REGULAMIN KONKURSU *KSIĄŻKA MÓWI*

§1

Postanowienia ogólne

1. Konkurs organizowany pod nazwą *KSIĄŻKA MÓWI*, zwany dalej „Konkursem” to kolejna edycja potyczek młodych czytelników z dziełami wybitnych Polaków.
2. Celem Konkursu jest rozwijanie czytelnictwa oraz upowszechnianie dokonań artystycznych patronów roku 2023: Aleksandry Piłsudskiej, Wisławy Szymborskiej, Aleksandra Fredry i Włodzimierza Przerwy-Tetmajera. Każda z tych osobistości wniosła w historię i dziedzictwo kulturalne naszej ojczyzny wartościowy i trwały ślad.

Aleksandra Piłsudska, działaczka społeczna, niepodległościowa, służyła w Legionach Polskich, organizowała pomoc dla sierot, tworzyła przedszkola, szkoły, biblioteki i świetlice dla dzieci i młodzieży. Była żoną Józefa Piłsudskiego. Zostawiła po sobie „Wspomnienia”, lekturę bogatą w fakty historyczne, dokumentującą życie w rozdartej zaborami Polsce i walkę o upragnioną niepodległość.

Wisława Szymborska, poetka, eseistka, tłumaczka, laureatka Nagrody Nobla z 1996 roku. Jej poezja jest bogata w znaczenia i opisuje przeżycia i doświadczenia człowieka, żyjącego w świecie, który wraz z rozwojem cywilizacji, otrzymuje wiele, ale wiele też traci. Szymborska stawia w swojej twórczości pytania o to, co w życiu jest ważne – nie zawsze dając oczywistą odpowiedź.

Aleksander Fredro, wybitny komediopisarz, poeta, pamiętnikarz i żołnierz, uczestniczący w kampaniach napoleońskich. Jego twórczość jest niezwykle obserwacją dawnego świata polskiej szlachty, z jej przyzwyczajeniami, ale i dobrymi cechami.

Włodzimierz Przerwa-Tetmajer znany głównie jako wybitny młodopolski malarz, portretujący życie Bronowic, podkrakowskiej wsi, w której mieszkał z rodziną. Był przyrodnim bratem znanego poety Kazimierza Przerwy-Tetmajera. Jest pierwowzorem postaci Gospodarza w „Weselu”, znanym dramacie Stanisława Wyspiańskiego.

Konkurs jest wyjątkową okazją do przedstawienia utworów wybitnych polskich pisarzy w interpretacji młodych czytelników.

3. Organizatorem Konkursu jest Departament Sportu i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 8, 90-051 Łódź oraz Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Zgierzu, ul. 3 Maja 46, 95-100 Zgierz, przy współpracy Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Łodzi, Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Piotrkowie Trybunalskim, Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Sieradzu, Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Skierniewicach.

4. Konkurs jest organizowany na terenie województwa łódzkiego.
5. Regulamin i lista szkół biorących udział w Konkursie, zostaną umieszczone na stronie internetowej Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Zgierzu: www.crezgierz.edu.pl. Konkurs promowany będzie także na stronach: www.lodzkie.pl/edukacja, www.cre-lodz.edu.pl, www.crepiotrkow.edu.pl, www.cresieradz.edu.pl, www.creskierniewice.edu.pl.
6. Konkurs trwa **od 2 października 2023 r. do 1 grudnia 2023 r.** i podzielony jest na 3 etapy: szkolny, rejonowy oraz wojewódzki.
7. Konkurs jest skierowany do:
 - a) **uczniów klas VII – VIII szkół podstawowych**, dla których dedykowanymi twórcami są **Wisława Szymborska i Aleksander Fredro**,
 - b) **uczniów szkół ponadpodstawowych**, dla których dedykowanymi twórcami są **Wisława Szymborska, Włodzimierz Przerwa-Tetmajer i Aleksandra Piłsudska**.
8. Udział w Konkursie jest dobrowolny.
9. Przystąpienie do Konkursu oznacza akceptację niniejszego Regulaminu oraz wyrażenie zgody uczestników i rodziców/opiekunów prawnych niepełnoletnich uczniów na publikację imienia, nazwiska i wieku ucznia oraz nazwy szkoły w zakresie niezbędnym do realizacji celów związanych z Konkursem.

§2

Etap szkolny Konkursu

1. Uczestnikiem Konkursu może być każdy uczeń szkoły mającej swoją siedzibę na terenie województwa łódzkiego ze szkół, do których kierowany jest Konkurs.
2. Dyrektor szkoły powołuje Komisję weryfikującą uczestników spośród uczniów zgłaszających się do udziału w Konkursie. W skład komisji konkursowej powinni wchodzić: nauczyciel języka polskiego i nauczyciel bibliotekarz szkolny. Komisja oceni i wyłoni **dwóch laureatów etapu szkolnego**.
3. Uczniowie zgłaszający się do Konkursu przygotowują indywidualnie do przeczytania przed Komisją:
 - a) jeden utwór literacki (lub fragment utworu) **Wisławy Szymborskiej lub Aleksandra Fredry** dowolnie przez siebie wybrany z listy stanowiącej *Załącznik nr 3 do Regulaminu (dotyczy szkół podstawowych)*,
 - b) jeden utwór literacki (lub fragment utworu) **Wisławy Szymborskiej lub Włodzimierza Przerwy-Tetmajera lub Aleksandry Piłsudskiej** dowolnie przez

siebie wybrany z listy stanowiącej *Załącznik nr 4 do Regulaminu (dotyczy szkół ponadpodstawowych)*.

4. Interpretacja wybranego utworu (lub fragmentu utworu) nie może przekroczyć 5 minut.
5. Ocenie podlega nie wybór tekstu a jego interpretacja – umiejętność pięknego czytania z poprawną dykcją.
6. Finał etapu szkolnego polega na interpretacji głosowej, czyli odczytaniu przez uczniów przygotowanego tekstu przed Komisją, która ocenia prezentacje i wyłania zwycięzców.
7. Laureatów etapu szkolnego należy wyłonić do dnia **17 października 2023 r.**
8. Dyrektor szkoły zgłasza szkołę do etapu rejonowego w Centrach Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego według podziału zamieszczonego w *Załączniku nr 1 do Regulaminu*, w terminie od dnia trwania Konkursu, czyli od **2 października do 20 października 2023 r.** na formularzu stanowiącym *Załącznik nr 2 do Regulaminu*. Skany zgłoszeń należy przesłać drogą elektroniczną na adres e-mail właściwego terytorialnie Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego, w temacie maila wpisując „Konkurs Książka Mówi”.

§3

Etap rejonowy Konkursu

1. Szkoła i uczeń uzyskują status uczestnika po zgłoszeniu swojego udziału do etapu rejonowego.
2. Etapy rejonowe organizowane są do dnia **15 listopada 2023 r.** w siedzibach Centrów Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego, do których przekazane zostały wyniki etapu szkolnego.
3. Centra powołują Komisje Rejonowe, w skład których wchodzi ich przedstawiciele, reprezentant bibliotek szkolnych oraz reprezentant nauczycieli języka polskiego.
4. Uczestnicy etapu rejonowego odczytają jeden utwór (lub fragment utworu), odpowiednio Wisławy Szymborskiej lub Aleksandra Fredry (uczniowie szkół podstawowych) oraz Wisławy Szymborskiej lub Włodzimierza Przerwy-Tetmajera lub Aleksandry Piłsudskiej (uczniowie szkół ponadpodstawowych) wybrany przez siebie i zaprezentowany podczas etapu szkolnego.
5. Interpretacja głosowa wybranego utworu (lub fragmentu utworu) nie może przekroczyć 5 minut.
6. Komisja Rejonowa ocenia uczestników i wyłania **do pięciu laureatów** w każdej kategorii oraz przygotowuje listę reprezentantów do etapu wojewódzkiego.

7. Komisja Rejonowa powiadamia szkoły, których uczniowie zostali zakwalifikowani do etapu wojewódzkiego i przesyła listy zwycięzców do Wojewódzkiej Komisji Konkursowej do dnia **21 listopada 2023 r.**

§4

Etap wojewódzki Konkursu

1. Etap wojewódzki odbędzie się:
 - a) dla uczniów szkół podstawowych – **30 listopada 2023 r.** w Zgierzu,
 - b) dla uczniów szkół ponadpodstawowych – **1 grudnia 2023 r.** w Zgierzu.
2. Organizatorzy etapu wojewódzkiego powołują Komisję Wojewódzką, w skład której wchodzi: przedstawiciel Departamentu Sportu i Edukacji, dwóch przedstawicieli Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Zgierzu, aktor oraz po jednym przedstawicielu pozostałych Centrów Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego.
3. O kolejności wystąpień uczestników decyduje losowanie.
4. Uczestnicy etapu wojewódzkiego odczytają jeden utwór (lub fragment utworu), odpowiednio Wisławy Szymborskiej lub Aleksandra Fredry (uczniowie szkół podstawowych) oraz Wisławy Szymborskiej lub Włodzimierza Przerwy-Tetmajera lub Aleksandry Piłsudskiej (uczniowie szkół ponadpodstawowych) wybrany przez siebie i zaprezentowany podczas etapu rejonowego.
5. Interpretacja głosowa wybranego utworu (lub fragmentu utworu) nie może przekroczyć 5 minut.
6. Ponadto uczestnicy etapu wojewódzkiego, oprócz przygotowanego wcześniej utworu (lub fragmentu utworu), przeczytają wylosowany utwór (lub fragment utworu) odpowiednio Wisławy Szymborskiej lub Aleksandra Fredry z listy stanowiącej *Załącznik nr 3 do Regulaminu* (uczniowie szkół podstawowych) oraz Wisławy Szymborskiej lub Włodzimierza Przerwy-Tetmajera lub Aleksandry Piłsudskiej z listy stanowiącej *Załącznik nr 4 do Regulaminu* (uczniowie szkół ponadpodstawowych).
7. Losowanie i przygotowanie do prezentacji dodatkowego utworu (lub fragmentu utworu) odbywać się będzie w trakcie trwania występu poprzedniego uczestnika. Pierwszy uczestnik wylosuje dodatkowy utwór (lub fragment utworu) 10 minut przed swoim występem.
8. Uczestnicy będą oceniani w skali punktowej od 1 do 5 przez każdego członka Komisji Wojewódzkiej za każdy przeczytany utwór (lub fragment utworu). Łączna suma punktów przesądza o ocenie i zwycięstwie w Konkursie.

9. Lista laureatów etapu wojewódzkiego zostanie opublikowana na stronie Konkursu do dnia 8 grudnia 2023 r.

§5

Nagrody w konkursie

1. Nagrody książkowe do wartości 3000 zł otrzymają biblioteki 10 szkół województwa łódzkiego (łącznie 5 szkół podstawowych i 5 szkół ponadpodstawowych), które jako pierwsze zgłoszą swoich kandydatów do etapu rejonowego. Zgłoszenia muszą być dokonywane do właściwego terytorialnie Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego. Nagrodzona zostanie biblioteka pierwszej zgłoszonej do właściwego Centrum placówki w kategorii szkół podstawowych i biblioteka pierwszej zgłoszonej placówki w kategorii szkół ponadpodstawowych. Warunkiem otrzymania nagrody jest udział w Konkursie.
2. Na etapie rejonowym zostaną przyznane nagrody indywidualne: dla pięciu laureatów w kategorii szkół podstawowych oraz pięciu laureatów w kategorii szkół ponadpodstawowych.
3. Na etapie wojewódzkim zostaną przyznane nagrody indywidualne: dla trzech laureatów w kategorii szkół podstawowych oraz trzech laureatów w kategorii szkół ponadpodstawowych.
4. Na etapie wojewódzkim Konkursu przewidziane zostały wyróżnienia dla co najmniej pięciu uczestników.
5. Nauczyciele sprawujący opiekę merytoryczną nad uczniami, którzy znajdą się w gronie laureatów etapu wojewódzkiego, otrzymają nagrody rzeczowe.
6. Wszyscy uczestnicy etapu rejonowego otrzymają upominki, a etapu wojewódzkiego dyplomy i statuetki.
7. Laureaci Konkursu są zwolnieni z zapłaty podatku dochodowego od nagrody, gdyż jednostkowa wartość nagród nie przekracza 2000 zł. (art. 21 ust. 1 pkt 68 Ustawy z dnia 26 lipca 1991 o podatku dochodowym od osób fizycznych – Dz.U. z 2020 r. poz. 1426 z późn. zm.).

§6

Ochrona danych osobowych

1. Administratorem danych osobowych osób biorących udział w Konkursie (za które uznaje się zarówno uczniów, jak i przygotowujących ich do konkursu nauczycieli) jest dyrektor

Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Zgierzu, 95-100 Zgierz, ul. 3 Maja 46.

2. Administrator danych wyznaczył Inspektora Ochrony Danych, z którym można się skontaktować w sprawie przetwarzania danych osobowych drogą elektroniczną na adres: iod@crezgierz.edu.pl
3. Dane osobowe będą przetwarzane w celu organizacji, przeprowadzania i promocji Konkursu, a w przypadku przyznania nagród również w celu publikacji informacji o laureatach i osobach wyróżnionych na stronach internetowych Organizatora.
4. Podstawą prawną przetwarzania danych osobowych osób biorących udział w Konkursie jest:
 - a) wykonanie zadania realizowanego w interesie publicznym (art. 6 ust. 1 lit. a RODO) w związku z ustawą z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa,
 - b) w zakresie wizerunku oraz publikacji imienia, nazwiska, wieku oraz szkoły, do której uczęszcza uczeń – dobrowolnie wyrażona zgoda z art. 6 ust. 1 lit. a RODO.
5. Odbiorcami danych osobowych osób biorących udział w Konkursie będą przedstawiciele Organizatora przeprowadzający Konkurs, członkowie Komisji Konkursowej oraz użytkownicy stron internetowych Organizatora, a ponadto dostawcy systemów informatycznych i usług IT oraz podmioty upoważnione na podstawie przepisów prawa. W przypadku laureatów nagród, odbiorcą danych może być operator pocztowy, jeśli nagrody te będą wysyłane drogą pocztową.
6. Dane osobowe będą przetwarzane przez okres trwania procedury konkursowej oraz późniejszych działań informacyjno-promocyjnych, a następnie klasyfikowane i przechowywane zgodnie z Jednolitym Rzeczowym Wykazem Akt, zgodnie z Rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 stycznia 2011 roku w sprawie instrukcji kancelaryjnej, jednolitych rzeczowych wykazów akt oraz instrukcji w sprawie organizacji i zakresu działania archiwów zakładowych.
7. Osoby biorące udział w Konkursie/rodzice/opiekunowie prawni uczestników mają prawo dostępu do swoich danych, ich sprostowania oraz usunięcia lub ograniczenia przetwarzania w przypadku wystąpienia przesłanek określonych w art. 17 i 18 RODO.
8. W zakresie, w jakim udzielono zgody na przetwarzanie danych osobowych osoby biorące udział w Konkursie/rodzice/opiekunowie prawni uczestników mają prawo do jej cofnięcia w dowolnym momencie. Cofnięcie zgody nie ma wpływu na zgodność z prawem przetwarzania, którego dokonano na podstawie zgody przed jej wycofaniem.
9. W zakresie, w jakim dane są przetwarzane na podstawie art. 6 ust. 1 lit. a RODO przysługuje osobom biorącym udział w Konkursie/rodzicom/opiekunom prawnym uczestników prawo do wniesienia sprzeciwu na podstawie art. 21 RODO.

10. W przypadku uznania, że przetwarzanie danych narusza przepisy RODO, osobom biorącym udział w Konkursie/rodzicom/opiekunom prawnym uczestników przysługuje prawo do złożenia skargi do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych na adres: Urząd Ochrony Danych Osobowych, ul. Stawki 2, 00-193 Warszawa.
11. Podanie danych jest dobrowolne, ale niezbędne do wzięcia udziału w Konkursie. Skutkiem niepodania danych jest brak możliwości wzięcia udziału w Konkursie.
12. Informacje o zasadach przetwarzania danych osobowych w Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Zgierzu publikowane są pod adresem http://bip.lodzkie.edu.pl/wp-content/uploads/2022/11/rodo_22.pdf

UWAGA: Organizator zastrzega sobie możliwość zmian regulaminu Konkursu w razie okoliczności niezależnych od niego.

Wykaz Centrów Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego z podziałem na powiaty

- 1) **Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Łodzi** – miasto Łódź, powiaty: pabianicki, łódzki wschodni
e-mail: sekretariat@cre-lodz.edu.pl

- 2) **Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego Piotrkowie Trybunalskim** – miasto Piotrków, powiaty: bełchatowski, opoczyński, piotrkowski ziemski, radomszczański, tomaszowski
e-mail: biuro@crepiotrkow.edu.pl

- 3) **Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Sieradzu** – miasto Sieradz, powiaty: sieradzki, łaski, pajęczański, poddębicki, wieluński, wieruszowski, zduńskowolski
e-mail: cre@cresieradz.edu.pl

- 4) **Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Skierniewicach** – miasto Skierniewice, powiaty: brzeziński, łowicki, skierniewicki ziemski, rawski
e-mail: crewl@creskierniewice.edu.pl

- 5) **Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Zgierzu** – miasto Zgierz, powiaty: kutnowski, łączycki, zgierski
e-mail: sekretariat@crezgierz.edu.pl

.....
Pieczęć szkoły

**KARTA ZGŁOSZENIA SZKOŁY DO UDZIAŁU
W KONKURSIE KSIĄŻKA MÓWI**

1. Dane dotyczące placówki szkolnej:

Pełna nazwa szkoły biorącej udział w konkursie	
Adres szkoły (ulica, numer, kod pocztowy, miejscowość)	
Adres e-mail i nr tel. szkoły/placówki	

2. Lista uczniów zakwalifikowanych do etapu rejonowego wraz z listą wybranych utworów:

L.p.	Nazwisko i imię ucznia, klasa	Wybrany utwór	Nazwisko i imię nauczyciela-opiekuna
1.			
2.			

.....
Miejscowość i data

.....
Podpis dyrektora szkoły wraz z pieczęcią

.....
Pieczęć szkoły

**KARTA ZGŁOSZENIA UCZNIA
DO KONKURSU KSIĄŻKA MÓWI**

1. Imię (imiona) i nazwiska ucznia.....
2. Klasa
3. Adres e-mail ucznia/rodzica.....

Oświadczam, że zapoznała(e)m się z Regulaminem Konkursu KSIĄŻKA MÓWI i akceptuję jego treść oraz wyrażam zgodę na wykorzystanie wizerunku utrwalonego na zdjęciach dokumentujących przebieg Konkursu KSIĄŻKA MÓWI.

.....
Miejscowość i data

.....
Czytelny podpis uczestnika lub rodzica/opiekuna prawnego

Wyrażam zgodę na przetwarzanie danych osobowych w celu przeprowadzenia i realizacji Konkursu KSIĄŻKA MÓWI.

.....
Miejscowość i data

.....
Czytelny podpis uczestnika lub rodzica/opiekuna prawnego

Wyrażam zgodę na udział mojego dziecka w Konkursie KSIĄŻKA MÓWI.

.....
Miejscowość i data

.....
Czytelny podpis rodzica/opiekuna prawnego

Wykaz lektur dla uczniów kl. VII-VIII szkoły podstawowej

Twórczość Wisławy Szymborskiej:

1. W. Szymborska *Muzeum*
2. W. Szymborska *Nic dwa razy*
3. W. Szymborska *Kot w pustym mieszkaniu*
4. W. Szymborska *Jacyś ludzie*
5. W. Szymborska *Sto pociech*
6. W. Szymborska *Kaluża*
7. W. Szymborska *Prospekt*
8. W. Szymborska *Jarmark cudów*
9. W. Szymborska *Akrobata*
10. W. Szymborska *Zwierzęta cyrkowe*

Twórczość Aleksandra Fredry:

1. A. Fredro *Paweł i Gawel*
2. A. Fredro *Małpa w kąpielu*
3. A. Fredro *Koguty*
4. A. Fredro *Wiatr i noc*
5. A. Fredro *Bajka o sowie*
6. A. Fredro *Zemsta*- fragment – Papkin odczytuje swój testament - *Ten testament wręczę tobie...* (Akt 4, scena 6)
7. A. Fredro *Trzy po trzy*, *Wolne Lektury*, fragment ze strony 22, od słów: *Kiedy po skończonych wojnach wróciłem w domowe zacisze...* do słów: *Teraz, zasiadłszy przy kominku, chętnie gwarzę o Cesarzu Napoleonie.*

Aleksander Fredro *Trzy po trzy*

Wolne Lektury – fragment str. 22

Kiedy po skończonych wojnach wróciłem w domowe zacisze, wielu, wielu razami Wspomnienia uderzone serce, serce zakrwawione, zbolełe nie dozwalało pamięci rozpowiadać zdarzeń z onego czasu, w którym morze nadziei a sławy kropelka czyniły życie istotnym życiem duszy — czyniły nas ogniwem, aczkolwiek drobniejszym, niż myśl sobie wystawić może, ale jednak ogniwem łańcucha, który wzruszał zardzewiałe zapory świata. Nieraz w rodzinnym kole stokrotne zapytania zbywałem krótką odpowiedzią. Chciałem jakby zamknąć już zapisaną pierwszą księgę mojej przeszłości, a zwracać tylko całą uwagę na tę drugą, co mi jeszcze białymi błyszcząca stronicami. Przeciwnie zupełnie się dzieje po wielu upłynionych latach. Białych stronic niedużo, a zapisane ciągną ku sobie. W podróży życia bywa tak i w każdej innej podróży. Póki idzie się rażno, ochoczo, póty rzuca się okiem tylko przed siebie. Każdy przedmiot jest celem nowej dążności, zaledwie się go dojdzie, szuka się drugiego i tak dalej, dalej... „Naprzód” hasłem wędrowca. Ale kiedy siły osłabną, kiedy wyszedłszy na wzgórek odetchnąć trzeba... otrzeć znojone czoło, wtedy zwraca się oko na przestrzeń, którą już się przebyło. Odległość przed nami mierzymy podług tej, co za nami. A owe cieniste gaje, wonne łąki, srebrzyste potoki, których nie uważaliśmy w naszym biegu, jakże są piękne, jak lubie w pamięci naszej wtenczas, kiedy droga coraz ostrzejsza, wiatr coraz chłodniejszy, niebo coraz ciemniejsze. Teraz, zasiadłszy przy kominku, chętnie gwarzę o Cesarzu Napoleonie.

Wykaz lektur dla uczniów szkół ponadpodstawowych

Twórczość Wisławy Szymborskiej:

1. **Z tomu: *Wiersze wszystkie*, Kraków 2023.**

Hania, s. 160.

Drobne ogłoszenia, s. 170.

Obmyślam świat, s. 194.

Rozmowa z kamieniem, s.252.

Wrażenia z teatru, s. 319.

W biały dzień, s. 422.

Miłość od pierwszego wejrzenia, s. 485.

Bal, s. 542.

Spis, s. 546.

O stoliku, s. 670.

2. **Wisława Szymborska, Kornel Filipowicz, *Listy. Najlepiej w życiu ma twój kot*, Kraków 2016.**

List z dn. 8 października 1968: [*DUŻY LIST III*], s. 111.

List z dn. 1 grudnia 1968: [*O Boże!*], s. 166.

Twórczość Włodzimierza Przerwy-Tetmajera:

1. **Włodzimierz Tetmajer, *Marsz Skrzyneckiego*, Kraków 1916.
(obowiązują utwory zamieszczone poniżej)**

Do mojej żony

Ty, moja wierna towarzyszko wdzięczna,
co mnie jak anioł strzeżesz w życia burzy!
Błogosławiona mi ta noc miesięczna,
gdym do twej wioski zabłądził w podróży
i w mrocznym sadzie, w pozłocie księżycy,
w dziewicze twoje wpatrzyłem się lica.

Odtąd bez ciebie nie idę ni kroku
i myśleć nawet nie umiem bez ciebie!
A jak anioł idziesz mi u boku,
drużko ty wierna! Ucieczko w potrzebie!
W tobie wieś polską, polskie role żyzne
i całą w tobie ja widzę Ojczyznę!

Dawniej mi kwiatem tyś była przekrasnym
i skrzydłem myśli mej, najbardziej górnej,
dziś ty mi w burzy zbawiennym i jasnym
jesteś promieniem w drodze życia chmurnej,
młodości mojej najczystsza miłością
i mego wieku męskiego mądrością.

I dzieciom naszym, które ty Ojczyźnie
rodziłaś liczne w macierzyńskim bólu,
ty jesteś tarczą przeciwko zgniliznie
serca i duszy, i nie dasz kąkolu
siać między ziarno. Więc rosną niewinne
i twoje mają uśmiechy dziecinne.

I gdyby nie ty, Gosposiu anielska,
czymże bym dzisiaj był? Spodlałbym do cna!
Duszę cynizmy zarosłyby zielska,
a domem knajpa byłaby mi nocna,
a mową — próżne pijanych dysputy,
a myślą — gorzkie sumienia wyrzuty!

Lecz ty mi w życiu, piastowska gaździno,
święcisz pochodnię myśli czystej, świętej,
twa prosta, wiejska, słoneczną ścieżyną
wiedziesz mnie w światło z drogi złej i krętej.
Duszy mej rolę orzeźwiasz po suszy
i budzisz poryw górnych pragnień w duszy.

I siłą jesteś mojego ramienia,
i mojej myśli górnym jesteś lotem,
i światłem, co mi gniazdo opromienia,
mego dobytku tyś jedynym złotem!
W ciebie jak w święte patrzę malowidła,
anielskie widząc u twych ramion skrzydła!

Ty, moja wierna towarzyszeko wdzięczna,
co jako anioł idziesz mi u boku!
Błogosławiona mi ta noc miesięczna,
kiedym ci wierność przyrzekł w sadów mroku!
Błogosławione twoje ciche gniazdo!
Błogosławionaś ty, mej drogi gwiazdo!

Na cmentarz nowy

Kiedy nowy cmentarzyk ukończono grodzić
ucieszyłem się, jakbym był stanął przed progiem
rodzinnej strzechy starej. I odtąd tu chodzić
lubię, z Przyrodą rozmawiać, jak z Bogiem,
rozterki, bóle, smutki, cichością łagodzić
tego miejsca, co jeszcze dziś leży odłogiem,
póki pierwszy nie wejdzie weń cichy mieszkaniec,
póki pierwszy pogrzebu nie jęknie różaniec.

Witaj mi! ciche, senne Matki-Ziemi łono!
Jesteś ludziom, jak dziecku matczyną kołyska!
Płotem cię, od pól szczerych, wokół odgradzono,
ciszę twą mącą tylko pasterzy igrzyska,
gdy śpiewają przy krowach. Murawą zieloną
krytaś, a jaskier żółty w zieleni połyska,
na niebie krzyż się czerni, umarłym na straży,
i skowronek nad tobą w błękitach się waży.

A tych cierpień, co ludziom wynajdują ludzie,
w tym cichym ogródeczku niema i nie będzie.
Tu każdy wchodzi senny, odpocząć po trudzie,
cicha Zgoda pomiędzy grobami usiędzie,
nikt w upojeń, i dążeń, nie trawi się złudzie,
bo śmierć pokój tu sieje na święconej grzędzie.
Strach, gorączka ni troska, nikogo nie trwoży
w tym ogródku, gdzie pokój zapanował boży.

I takie tu obrano miejsce dobre, śliczne!
Wśród pól, w pobliżu naszej, dobrze znanej drogi.
Widać stąd wzgórki leśne, widać wioski liczne,
Widać bydła pstre stada, gdy idzie w rozłogi.
Łany się w koło chwieją, żytnie i pszeniczne,
i nawet dom nasz widny! Dom stary, a drogi!

I widać, jak się dziewczki w ogrodzie czerwienią,
jak matka grzędy plewi, w pół skryta zielenią.

Więc myślę, że tu spocząć kiedyś będzie miło,
bo tu, najbliżej tego, co mi było życiem.
W tej ziemi najspokojniej, najlepiej mi było,
w starej ziemi krakowskiej, umajonej kwieciem
pstrych drzewek, ścian niebieskich. Tu włosy zbieliło
życie, pod strzechy starej zielonem poszyciem.
Młodość, i lat dojrzałych przeżyłem tu znoje,
tu i dzieci i myśli rodziły się moje.

A kiedy źle mi było pomiędzy mieszczany,
tu kryłem się, wśród chłopów, spokojnych i prawych.
Uchodziłem w dom cichy, wapnem pobielany,
by zapomnieć i gniewu i zawodów krwawych.
Więc tu chcę żyć! tu umrzeć! Przez chłopów płakany,
Zapomniany dla świata oczów, złych, ciekawych!
Najlepiej mi za życia tu, między chłopami!
Niechże między chłopskimi odpocznę grobami!

Białą brzozę mi żona zasadzi na grobie,
a cieśla krzyż drewniany. Krzyż zgnije i spadnie.
wtedy już nikt nie będzie tu po mnie w żałobie,
nikt pamiętać nie będzie, kto w tym grobie na dnie.
A tylko, wedle siebie żonie miejsce zrobię,
i obojgu nam tutaj wygodnie i ładnie
będzie, jako za życia, gdyśmy szli pospołu,
ścieżką, w przemian z wesela, smutku i mozołu.

Cmentarzyku zielony! pośród pól przestronnych!
Wśród swoich w tobie ludzi zamieszkać na wieki!
Pośród pól jarkiem słońcem cudnie wyłoconych,
Skąd kraj widać krakowski, wesoły, daleki!
I wieś naszą, wśród sadów drzemiącą zielonych,
nasz dom i stare olchy w oddali u rzeki!
Tu spać będę spokojnie przez wieczność ogromną,
Tu ludzie snu nie zmacą, tu i wnet zapomną!

Twórczość Aleksandry Piłsudskiej:

1. Aleksandra Piłsudska, *Wspomnienia*, Warszawa 1989.

Fragment 1. *Dom rodzinny w Suwałkach*, s. 39-41.

Poniżej pierwsze i ostatnie zdanie wybranego fragmentu – ta zasada dotyczy wszystkich podanych fragmentów prozy A. Piłsudskiej.

„Suwałki były położone prześlicznie. [...] Promieniejąca zadowoleniem wychodziła na nieszpory, odprowadzana naszymi zachwyconymi spojrzzeniami.”

Fragment 2. *Broń dla bojówki – zamach Krachelskiej na Skallona*, s. 71- 75.

„Dostawy broni dla Bojówki, które zaczęły się skromnie od kilku browningów, przywożonych nieregularnie z zagranicy do Polski z wielkimi trudnościami, rozwinęły się z czasem tak wspaniale, że na wiosnę 1906 r. otrzymywałam i wysyłałam transporty broni każdego prawie dnia. [...] Ale dopiero po kilku dniach ośmieliła się wyjść na miasto i skomunikować z partią.”

Fragment 3. *Z bronią na Śląsku – w więzieniu na Daniłowiczowskiej i na Pawiaku – w Kijowie*, s. 79-82.

„Była to moja pierwsza podróż na ziemię polskie pod zaborem niemieckim. [...] Skorzystałam z jej uprzejmości z prawdziwą wdzięcznością.”

Fragment 4. *Rodzina Piłsudskich – dzieciństwo i młodość Ziuka*, s. 89-91.

„Ojciec męża, Józef, syn Teodory z Butlerów Piłsudskiej, był człowiekiem przystojnym i kulturalnym, o żywym umyśle i wykształceniu rolniczym. [...] Podkreślał, że obaj stanowili rzadkie wyjątki wśród bardzo licznej rodziny.”

Fragment 5. *Niepodległość i socjalizm – „Robotnik” – aresztowanie i ucieczka Piłsudskiego*, s. 102-105.

„Gdy siedziałem w więzieniach w Rosji, widziałem dbałość o to, aby więzienie zrodziło strach. [...] Dopiero po jej śmierci mogliśmy wziąć ślub w kaplicy łażeniowskiej. Udzielił nam ślubu ks. Prałat Tokarzewski.”

Fragment 6. *Ruch strzelecki – frakcja rewolucyjna PPS – wyprawa do Wilna*, s. 126-128.

„O ile się nie mylę, byliśmy pierwszym oddziałem kobiecym pomocniczej służby w wojsku jakiegokolwiek państwa. [...] Za kilka minut znalazłam się po stronie austriackiej.”

Fragment 7. *Moje internowanie w Szczypiornie i w Lauban – akt 5 listopada 1916 r.*, s. 151 – 153.

„Szczypiorno nie robiło miłego wrażenia. [...] Na stole ułożone było pod obrus siano, na pamiątkę, że Dzieciątko urodziło się w stajni na sianie, a na choince błyszczą cukierki w kolorowych papierkach i jabłka.”

Fragment 8. *Sulejówek i przełom majowy*, s. 211-214.

„W połowie 1921 roku, gdy ceny domów pod Warszawą spadły nieprawdopodobnie nisko, zawiadomił mnie p. Jędrzej Moraczewski, że w Sulejówku obok ich willi jest do nabycia tani, drewniany domek, należący do konduktora kolejowego. [...] Przy łóżku stał zawsze talerz z owocami i pudełko landrynek.”

Fragment 9. Sulejówek i przełom majowy, s. 216-218.

„Imieniny męża nieodmiennie przewracały normalny tryb życia w Sulejówku. [...] Te na pozór dziwne reakcje były niewątpliwie wytworem długich lat konspiracyjnego życia wśród ciągłych niebezpieczeństw i napięcia.”

Fragment 10. Życie rodzinne, s. 264-267.

„Kiedy pisałam te wspomnienia zapytałam córek: co mam napisać o ojcu? [...] W swoich młodych latach brał udział w polowaniach, ale później fascynowało go tylko obserwowanie przyrody na i za zbrodnię poczytywana byłaby najmniejsza krzywda wyrządzona ptactwu na jego jeziorze.”